

Nexus-conferentie 2015

Waiting for the Barbarians

Zaterdag 14 november, 9.45 — 16.00 uur
Nationale Opera & Ballet, Amsterdam

Sprekers

Anne Applebaum — Ahmed Gâaloul — Amin Gemayel
John Haldane — Azza El-Kholy — Amos Oz — Robert Putnam
Donald Sassoon — Michael Shermer — Abderrahmane Sissako
Bettina Stangneth — Zeev Sternhell — Marian Turski — Leon Wieseltier

SYLVESTRE 1890

Programma Nexus-conferentie

Zaterdag 14 november 2015
Nationale Opera & Ballet, Amsterdam

- 9.45 uur Welkom *Rob Riemen*
- 9.50 uur Openingslezing *Amos Oz*
- 10.45 uur Pauze
- 11.15 uur I. WHY ARE THERE STILL BARBARIANS?
Rondetafelgesprek met *Anne Applebaum, Amin Gemayel, Donald Sassoon, Abderrahmane Sissako, Bettina Stangneth* en *Marian Turcki* o.l.v. *Rob Riemen*
- 13.15 uur Lunch, aangeboden door het Nexus Instituut
- 14.00 uur II. HOW CIVILIZED ARE WE?
Rondetafelgesprek met *Ahmed Ghaloul, John Haldane, Azza El-Kholy, Robert Putnam, Michael Shermer, Zeev Sternhell* en *Leon Wieseltier* o.l.v. *Rob Riemen*
- 16.00 uur Signeersessie met Amos Oz en de andere schrijvers in het gezelschap

De voertaal van de conferentie is Engels.

Voor het bijwonen van de Nexus-conferentie dient u vooraf een entreebewijs te bestellen. U kunt dat doen via www.nexus-instituut.nl of met de aanmeldkaart.

Wijzigingen in het programma voorbehouden. Kijk voor actuele informatie over de conferentie en de sprekers op www.nexus-instituut.nl.

Waiting for the Barbarians

I

In een gedicht uit 1898 beschrijft de Griekse dichter K.P. Kavafis tegen de achtergrond van het Romeinse Rijk een door overvloed decadent geworden stad waar de keizer, de senatoren, de retoren en de burgerij welhaast verlangend uitkijken naar de komst van de barbaren. Maar de barbaren komen niet, en de teleurstelling is groot. Kavafis eindigt zijn beschrijving van de verbeelde stad in zijn gedicht ‘Wachten op de barbaren’ met:

*En wat moeten wij nu zonder barbaren.
Die mensen waren tenminste een uitweg.*

— Vertaling G.H. Blanken

De komst van de barbaren zou een uitweg bieden uit de geestelijke leegte, de lethargie, de verveling en de gemakzucht waaraan deze stad ten prooi was gevallen. Op poëtische wijze illustreert Kavafis wat Edward Gibbon aantoonde in zijn meesterlijke historische epos *The Decline and Fall of the Roman Empire* (1788): de beschaving van onze Oudheid ging primair ten onder aan het verval van binnenuit, wachtend op de barbaren die uiteindelijk wel zouden komen.

II

In 1794, wanneer met het tot wasdom komen van de Verlichtingsidealen de Europese beschaving een nieuwe bloei doormaakt, is het Friedrich Schiller die in zijn achtste brief over *ästhetische Erziehung* onverwacht de pijnlijke vraag stelt: ‘Hoe komt het dat wij nog steeds barbaren zijn?’ Enkele decennia later, in 1831, geeft zijn oude vriend Goethe in een gesprek met Johann Peter Eckermann op deze vraag het volgende antwoord: ‘[de historicus Barthold] Niebuhr heeft gelijk gehad toen hij een barbaarse tijd voorspelde. Die is al begonnen, we leven er middenin, want waaruit bestaat de barbarij anders dan dat men het voortreffelijke niet erkent?’ Weer een paar jaar later is het Alexis de Tocqueville die in zijn observaties *Over de democratie in Amerika* (1840) noteert: ‘Omdat de Romeinse beschaving ten onder is gegaan door de invasie van de barbaren, zijn wij wellicht te zeer geneigd te geloven dat de beschaving niet op een andere manier ten onder kan gaan.’

Onschuldige mensen die voor het oog van een camera worden onthoofd of levend worden verbrand, en deze gruwelbeelden vervolgens als een spektakelstuk de wereld insturen; een redactie die in koelen bloede wordt vermoord omdat zij spotprenten publiceert; fanatici die martelen en o zo graag zelf martelaar willen worden. Moderne slavernij, georganiseerde verkrachtingen, een grootmacht die landen binnenvalt omwille van meer *Lebensraum*. Vol ongelooft, afschuw, verbijstering en angst vernemen we het nieuws over zo veel wreedheid, zo veel geweld, zo veel barbarij. Onze eigen Europese geschiedenis is mede getekend door brandstapels, guillotines, martelingen en martelaren, slavernij en rooftochten, maar dat alles hebben we gehad, dat is lang geleden en nu voorbij. Bij ons heerst nu beschaving.

Dat denken we. En dat dachten we in het begin van de twintigste eeuw toen de Europese cultuur aan zijn zenit was en we geen vermoeden hadden hoe gemakkelijk en hoe gauw de Europese beschaving kon ontaarden in de grootste barbarij, de meest onvoorstelbare wreedheid waaraan Auschwitz en de Goelag voor altijd verbonden zijn. En tot op de dag van vandaag kunnen we nog steeds niet echt begrijpen, hebben we nog steeds niet echt een antwoord op de vragen die bijvoorbeeld Max Horkheimer, Theodor Adorno, Thomas Mann, Albert Camus en George Steiner wel moesten stellen: hoe kan een hoge vorm van beschaving in een nieuwe barbarij verzinken? Vanwaar dit kwaad? Vanwaar het nihilisme? Waarom humaniseerden de humaniora niet? Wat ging er mis met de rede?

Twee alinea's uit het besluit van *De verdrinkenen en de geredden* (1986) die Primo Levi slechts enkele maanden voor zijn zelfgekozen dood schreef, lezen als zijn testament, zijn getuigenis en als een waarschuwing aan ons, die ons in een beschaafde maatschappij voor altijd veilig wanen:

Voor ons wordt het hoe langer hoe moeilijker om met jonge mensen te praten. We voelen dat als onze plicht en tegelijk als een risico: het risico dat we als een anachronisme worden beschouwd, dat er niet naar ons wordt geluisterd. Maar er moet naar ons geluisterd worden: wij allen zijn, boven onze persoonlijke ervaringen uit, getuigen geweest van een fundamenteel, onverwacht gebeuren, fundamenteel juist omdat het zo onverwacht was, omdat niemand het had voorzien. Het is gebeurd tegen alle verwachtingen in: ongelooflijkerwijs is het gebeurd dat een heel volk, een beschaafd volk dat de opbloei van Weimar nog maar juist achter zich had, zich achter een charlatan schaarde om wie men nu alleen nog maar kan lachen; en toch is Adolf Hitler gehoorzaamd en bejubeld tot de catastrofe toe. Het is gebeurd en kan dus weer gebeuren; dat is de kern van wat we te zeggen hebben.

Het kan gebeuren, overal. Ik wil noch kan zeggen dat het ook zal gebeuren: zoals ik al eerder zei, is het weinig waarschijnlijk dat alle factoren die de nazi-waanzin hebben ontketend, opnieuw gelijktijdig voorhanden zullen zijn, maar er zijn enkele voortekens. Geweld, 'nuttig' of 'nutteloos', voltrekt zich onder onze

ogen; het waart rond, in losse, particuliere episodes of als illegaliteit van staatswege, in allebei de werelden die we de Eerste en de Tweede plegen te noemen, de parlementaire democratieën en de communistische landen. In de Derde Wereld is het endemisch of epidemisch. Het wachten is alleen op een nieuwe charlatan (en aan kandidaten ontbreekt het niet) die het organiseert, legaliseert, tot een noodzaak en een plicht verklaart en de wereld vergiftigt. Van weinig landen kan men garanderen dat ze immuun zouden zijn voor een nieuwe vloedgolf van geweld, opgestuwd door onverdraagzaamheid, machtswellust, economische motieven, religieus of politiek fanatisme, rassentwisten. Daarom moeten we onze zintuigen scherp en profeten, verleiders, al diegenen die uit de lucht gegrepen ‘mooie woorden’ zeggen en schrijven, wantrouwen.

— Vertaling Frida De Matteis-Vogels

Deze woorden en de opmerkingen van Schiller, Goethe en De Tocqueville indachtig, doen we er wijs aan ons niet blind te staren op de barbaarse toestanden aan de grenzen van Europa, maar omwille van het voortbestaan van onze eigen beschaving te beginnen met onszelf een aantal ongemakkelijke, want kritische vragen te stellen.

Waarom zijn we nog steeds barbaren?

In zijn traktaat *Over de menselijke waardigheid* (1487) laat de Europese humanist Pico della Mirandola het Opperwezen over de natuur en bestemming van de mens het volgende uitspreken: ‘We hebben u niet hemels of aards, niet sterfelijk of onsterfelijk gemaakt, opdat ge als een vrij en soeverein kunstenaar uzelf boetseert en modelleert in de vorm, die ge verkiest. Het staat u vrij om in het lagere, het dierenrijk te ontaarden; maar ge kunt u ook verheffen in het hogere, het goddelijk rijk door eigen wilsbeschikking.’ Als dit zo is, dan is de mens dus vrij en kan hij kiezen. Maar wat is het dat mensen doet neigen en vervallen tot barbarij? Wie zijn er barbaars en wat voedt barbarij? Is het, nu zo veel extremisten handelen in naam van de islam, gerechtvaardigd deze religie aan te duiden als een voedingsbodem van barbarij? Maar wat dan te doen met het feit dat zo veel islamitische extremisten en jihadisten geboren en getogen zijn in Europa? Hoe kan het dat zij niet ontvankelijk bleken voor het Europees beschavingsideaal? Wat voedt fanatisme, destructivisme en zelfdestructie? En wat is ons antwoord op de nog immer onbeantwoorde vraag die de twintigste-eeuwse geschiedenis opwerpt: hoe kan een hoge cultuur zo gemakkelijk zo gauw tot de meest gruwelijke barbarij vervallen? Vanwaar het verraad van intellectuelen en wetenschappers? Waarom is er, zoals Thomas Mann in zijn roman *Doctor Faustus* aantoont, een nabuurschap tussen estheticisme en barbarij? En vanwaar het moordzuchtige nihilisme? Is er een relatie tussen Nietzsches ‘dood van God’ en barbarij? Aan welke symptomen herken je een beschaving in verval? En wat zouden Schiller, Goethe en De Tocqueville als zij nu zouden leven, wel zien dat wij nu (nog) niet zien?

Hoe beschaafd zijn wij?

Wat behoedt ons voor het verval in barbarij? Wat beschermt ons tegen barbarij? Het antwoord op deze vragen is altijd één woord dat het sjibbolet is geworden voor een rechtvaardige, vreedzame samenleving: *beschaving*.

Maar wat is beschaving? In zijn kleine en briljante geschrift *Handorakel en de kunst van de voorzichtigheid* (1646) vat Baltasar Gracián dit idee als volgt kort maar krachtig samen: 'De mens wordt als barbaar geboren; ontwikkeling bevrijdt hem van het dierlijke. Cultuur vormt hem tot mens, hoe hoger ontwikkeld, hoe hoger hij staat.' Waarmee Gracián maar duidelijk wil maken dat je een barbaar bent als je niet over de enige kennis beschikt die voor de menselijke waardigheid telt: dat je je moet oefenen in de deugden en geestelijke waarden die een harmonisch bestaan met je medemensen mogelijk maken. Dit ideaal weerklinkt ook in Goethes visie op beschaving: 'Beschaving is een permanente oefening in eerbied. Eerbied voor het goddelijke, de aarde, onze medemensen en zo voor onze waardigheid.'

Als dit beschaving is, wat zijn dan de waarden die wij in onze tijd cultiveren? Zijn het universele waarden of sluit het postmoderne tijdperk ('post-cultuur', aldus George Steiner) dat juist uit? En wat is het fundament van onze moraal? Soms wordt er nog verwezen naar 'de bronnen van onze beschaving', dat wil zeggen: jodendom, christendom, Griekse filosofie en de maatschappelijk-juridische ordening van de Romeinen. Maar zijn deze bronnen ondertussen niet al opgedroogd, want hoe levend zijn deze tradities eigenlijk nog? Religie, kunst en filosofie worden van oudsher aangemerkt als dragers van een beschaving. Gezien de zeer beperkte maatschappelijke relevantie die we nu nog aan kunst en cultuur toekennen, mogen we echter ook bij deze 'beschavende krachten' een groot vraagteken plaatsen. Onmiskenbaar daarentegen zijn de dominantie van wetenschap en technologie voor ons wereldbeeld en mensvisie. Maar heeft Nietzsche gelijk als hij in 1880 in een van de nagelaten fragmenten voor zijn boek *Morgenrood* schrijft: 'Een tijdperk van barbarij begint, en de wetenschappen zullen hem dienen!' Zal dan de ratio, zal rationalisme uitkomst bieden als pijler voor ons beschavingsideaal?

Ondertussen groeit overduidelijk het politiek-maatschappelijk onbehagen in de maatschappij. Nationalistische en fascistische bewegingen voeden opnieuw een politiek van angst, en het vertrouwen in de politieke elites daalt gestaag. Het is bekend waartoe deze fenomenen kunnen leiden en de vraag is dan ook wat het vertrouwen in de Europese politiek kan herstellen.

In een sombere brief uit mei 1960 over de maatschappelijke ontwikkelingen in Europa, schrijft Giangiacomo Feltrinelli, uitgever van de in de Sovjet-Unie verboden roman *Dokter Zjivago*, aan Boris Pasternak over het tijdperk van het Vierde Rijk dat volgens hem nu is aangebroken: 'Dat "Vierde Rijk" is het tijdperk van de compromissen, het geld en de intellectuele armoede.' Leven wij in een geldheerschappij, en cultiveren media en onderwijs vooral de domheid? Welke invloed heeft dat op onze beschaving? En

wat kun je veranderen als ‘dit is wat de mensen willen’? En als het onderwijs al geen geestelijke vorming meer wil bieden, wat dan wel?

Grote verhalen, grote idealen; dat zijn de wezenskenmerken van elke beschaving, omdat in die verhalen en idealen mensen zich met elkaar en hun geschiedenis verbonden weten en (in elk geval voor even) verheven worden uit hun alledaagse beslommeringen door een visie op hoe de toekomst zou moeten zijn. Maar in het interbellum noteert Robert Musil, werkend aan zijn onvoltooide roman *De man zonder eigenschappen*, als een van de ideeën waaraan zijn roman expressie moet geven, dat we terecht zijn gekomen in een tijdperk zonder Groot Verhaal of Bindend Ideaal: ‘Elke tijd moet een leidraad hebben, een raison d’être, een evenwicht tussen theorie en ethiek, God enzovoort. Het tijdperk van het empirisme heeft dat nog niet bereikt.’

Hebben we nog een Groot Verhaal, of zijn we de verhalen moe? Geloven we zelf nog in een beschavingsideaal en wat hebben we daarvoor over, of wachten ook wij, vol van overvloed en onbehagen, op de barbaren?

Rob Riemen
Oprichter-directeur Nexus Instituut

Sprekers

ANNE APPLEBAUM (Verenigde Staten, 1964) is columnist voor *The Washington Post* en *Slate*, en directeur van het Transitions Forum van het Legatum Instituut. Na haar studie aan Yale en de London School of Economics schreef ze meerdere toonaangevende boeken over de geschiedenis van Oost-Europa en Rusland in het communistisch tijdperk, waaronder *Gulag. A History* (2003), over de gruwelen van het stalinistische bewind, waarvoor ze de Pulitzer Prize kreeg, en *Iron Curtain. The Crushing of Eastern Europe 1944-1956* (2012), waarmee ze in 2013 de Cundill Prize for Historical Literature won. Applebaum was eerder gasthoogleraar aan de London School of Economics, redacteur van *The Washington Post* en *The Spectator* en correspondent in Warschau voor *The Economist*. Haar artikelen verschenen verder in *The New York Review of Books*, *The New Republic* en vele andere publicaties.

AHMED GÂALOUL (Tunesië, 1966) vluchtte in 1990 uit Tunesië vanwege zijn politieke overtuigingen. Hij voltooide zijn studie filosofie in Marokko en vroeg in 1993 politiek asiel aan in het Verenigd Koninkrijk, waar hij een master in islamstudies behaalde en promoveerde in de taalfilosofie. Na de revolutie van 2010 keerde Gâaloul naar Tunesië terug en werd hij adviseur van de pas aangestelde premier Hamadi Jebali. Momenteel bekleedt hij een leidende rol in de Shura-raad, het voornaamste adviesorgaan van de islamitische partij Ennahdha, en is hij directeur van het culturele bureau van deze politieke beweging. Hij nam deel aan verschillende conferenties, publiceerde wetenschappelijke artikelen, twee romans en acht kinderboeken en werkt aan een studie over de Koran.

AMIN GEMAYEL (Libanon, 1942), voormalig president van Libanon, werd geboren in Bikfaya, volgde lager en middelbaar onderwijs bij de jezuïeten in Beirut en studeerde er rechten aan de Université Saint-Joseph. In 1970 werd hij gekozen als parlamentslid voor de Kataëb Partij. Hij richtte in 1975 het Maison du Futur op, een denktank voor politieke en ontwikkelingskwesties in het Midden-Oosten. Van 1982 tot 1988 was Gemayel president van Libanon, een land dat verscheurd was door oorlog, interne conflicten en internationale interventies. Hij stond een gematigde politiek voor en streefde naar eenheid in (religieuze) verscheidenheid; niet eenvoudig in de explosieve regio die hij bestuurde. Na zijn ambtsperiode en de Syrische bezetting van Libanon leefde hij twaalf jaar als balling in Frankrijk en de Verenigde Staten, waar hij doceerde aan verschillende vooraanstaande universiteiten en verhelderende boeken schreef over de gecompliceerde situatie in zijn land. Na terugkeer in Libanon verloor hij in 2006 zijn zoon Pierre, die parlamentslid was, bij een politieke aanslag.

JOHN HALDANE (Verenigd Koninkrijk, 1954) werd opgeleid in de beeldende kunst en studeerde filosofie in Londen. Sinds 1983 is hij verbonden aan de universiteit van St Andrews, vanaf 1988 als directeur van het centrum voor ethiek, filosofie en public affairs. Als bijzonder hoogleraar filosofie aan Baylor University in de VS en voorzitter van het Royal Institute of Philosophy in Londen houdt hij zich bezig met theologische vraagstukken, de filosofie van de geest, ethiek en esthetiek. Haldane is insider in het Vaticaan en geldt als leidende katholieke filosoof. Hij is in het Verenigd Koninkrijk regelmatig op radio en tv te horen, voornamelijk bij de BBC, en is een productief publicist; naast wetenschappelijk werk schrijft hij columns, artikelen en kunstbeschouwingen voor diverse gerenommeerde Britse kranten en tijdschriften.

AZZA EL-KHOLY (Egypte, 1960) is hoofd academisch onderzoek aan de Bibliotheca Alexandrina en hoogleraar Amerikaanse literatuur aan de universiteit van Alexandrië, waar zij ook promoveerde. Haar academische werkterrein strekt zich uit van vrouwenstudies, feministische kritiek, negentiende-eeuwse Amerikaanse letterkunde en vertaal-

wetenschap tot de huidige politieke situatie van Egypte en de omliggende regio — ze is zeer kritisch over de inmenging van het Westen in de Egyptische binnenlandse politiek. Eerder was ze directeur van het Centrum voor Democratie en Sociale Vredesstudies van de Bibliotheca Alexandrina en ze is de drijvende kracht achter veel vertaalinitiatieven. El-Kholy streeft ernaar vrouwen door scholing mondiger te maken en hun maatschappelijke positie te verstevigen, waarbij ze hun belangrijke rol in de recente sociale omwenteling in Egypte benadrukt. Zij was als redacteur betrokken bij *Women Writing Africa. The Northern Region* (2009), waarin de vele vrouwelijke schrijvers van Afrika een stem krijgen.

AMOS OZ (Israël, 1939) is een wereldberoemd en zeer productief schrijver van romans, verhalen, artikelen en essays. Van het autobiografische *Een verhaal van liefde en duisternis*, oorspronkelijk in het Hebreeuws verschenen in 2002, zijn ruim anderhalf miljoen exemplaren verkocht; het boek is in 31 talen vertaald. Oz leefde vanaf zijn veertiende enkele

jaren in een kibboets, een vreedzame periode die in sterk contrast stond met de jaren waarin hij zijn dienstplicht vervulde. Hij nam actief deel aan schermutselingen aan de grens en deed aldus frontervaring op. Sindsdien heeft hij herhaaldelijk stelling genomen voor de militaire zelfverdediging van Israël maar tegen militaire expansie. Oz studeerde filosofie en Hebreeuwse literatuur in Jeruzalem, en doceerde bijna twintig jaar aan de Ben-Gurion Universiteit van Beër Sjeva. Sinds 1967 is hij een prominent voorvechter van de tweestatenoplossing voor het conflict tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit; hij heeft steeds gepleit voor het openen van vredesonderhandelingen en het sluiten van een praktische overeenkomst. Zijn meest recente boeken zijn de cultuurhistorische studie *Jews and Words* (2012, met zijn dochter Fania Oz-Salzberger) en de roman *Judas* (2014).

ROBERT D. PUTNAM (Verenigde Staten, 1941) is een van de belangrijkste politicologen van dit moment. Hij studeerde aan Swarthmore, Oxford en Yale en is hoogleraar bestuurs- en beleidskunde aan Harvard. Voor zijn werk werd hij gelauwerd met de Skytteprijs, de hoogste onderscheiding ter wereld in de politieke wetenschappen, en de National Humanities Medal, de hoogste Amerikaanse onderscheiding voor een bijdrage aan de menswetenschappen. Hij heeft veertien boeken geschreven, waaronder het bekroonde *American Grace. How Religion Divides and Unites Us* (met David Campbell, 2010) en de bestseller *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community* (2000). In zijn recente boek *Our Kids. The American Dream in Crisis* (2015) onderzoekt Putnam de groeiende ongelijkheid in de kansen voor individuele ontwikkeling in de Verenigde Staten.

DONALD SASOON (Egypte, 1946), emeritus professor vergelijkende Europese cultuurwetenschappen, werd geboren in Caïro en opgeleid in Parijs, Milaan, Londen en de Verenigde Staten. Hij behaalde titels aan University College London en Pennsylvania State University en promoveerde aan Birkbeck, onder supervisie van Eric Hobsbawm. Sassoon doceerde tot aan zijn pensioen in 2012 aan Westfield College, later opgegaan in de Londense universiteit Queen Mary, maar gaf ook colleges aan andere universiteiten in Europa, Azië, Australië en de Verenigde Staten, en nam deel aan conferenties in meer dan veertig landen. Hij heeft gepubliceerd in de meest invloedrijke Britse kranten en is redacteur van verschillende wetenschappelijke tijdschriften. Zijn boeken, waaronder de klassiekers *One Hundred Years of Socialism* (1996), *Mona Lisa* (2001), *The Culture of the Europeans* (2006) en *Mussolini and the Rise of Fascism* (2008), zijn in vele talen vertaald. Momenteel werkt hij aan een studie over het wereldwijde kapitalisme tussen 1880 en 1914.

MICHAEL SHERMER (Verenigde Staten, 1954) is een publiek intellectueel en beroepsscepticus. Hij is oprichter van het veelgelezen *Skeptic Magazine*, columnist voor het populairwetenschappelijke tijdschrift *Scientific American* en verbonden aan Chapman University in Californië. Shermer studeerde eerst theologie en (experimentele) psychologie en promoveerde daarna in de wetenschapsgeschiedenis. Ooit streng in de leer, verloor hij zijn geloof in God in zijn studietijd, wat zijn blik op de wereld radicaal heeft veranderd. In zijn werk probeert hij te verklaren hoe irrationeel of gebrekkig onderbouwd geloof wijdverspreid heeft kunnen raken en laat hij zien hoe de wetenschappelijke benadering de moraal en de wereld zoals we die waarnemen diepgaand heeft veranderd. Zijn lezingen, tv-optredens en bestsellers, waaronder *The Moral Arc* (2015), *The Believing Brain* (2011) en *The Science of Good and Evil* (2003), zijn een wereldwijd succes.

ABDERRAHMANE SISSAKO (Mauritanië, 1961) is film-regisseur en scenarioschrijver en vertrok na zijn jeugd in Mauritanië en Mali naar Moskou om daar filmwetenschappen te studeren. Hier maakte hij zijn eerste film *Octobre* (1993), die in Cannes enthousiast werd ontvangen. Sissako is tegenwoordig de invloedrijkste filmmaker van

Afrikaanse afkomst. In zijn werk confronteert hij een internationaal publiek met diens onverschilligheid voor het ‘vergeten continent’ en brengt hij de gevolgen van de Afrikaanse diaspora en de schendingen van de mensenrechten in Afrika indringend in beeld. Zijn indrukwekkende film *Timbuktu* (2014), over hoe fundamentalisten een Afrikaanse stad gijzelen en daarmee het leven voor de gematigde moslimbevolking onmogelijk maken, sleepte zeven Césars in de wacht en werd genomineerd voor de Palme d’Or en de Oscar voor beste buitenlandse film. Na jaren in Frankrijk te hebben gewoond, is Sissako onlangs naar Mauritanië teruggekeerd.

BETTINA STANGNETH (Duitsland, 1966) is filosoof en promoveerde op Immanuel Kants ‘geloof’ en zijn concept van het ‘absolute kwaad’. In 2000 ontving ze de eerste prijs van de Philosophisch-Politische Akademie in Keulen voor haar onderzoek naar de antisemitische aspecten van Kants werk. Sindsdien bevraagt Stangneth de filosofie van de nationaal-socialisten. Ze ondernam een zoektocht naar de documenten van Adolf Eichmann, waar ze ook zijn naoorlogse geschriften bij betrokken en de opnames van zijn gesprekken met andere nazi’s tijdens zijn Argentijnse ballingschap. Dit resulteerde in het veelgeprezen *Eichmann vor Jerusalem* (2011), vertaald als *Eichmann in Argentinië*, waarin ze Eichmann portretteert als een overtuigde en bedachtzame nazi. Daarmee doorbrak ze Hannah Arendts beeld van de koele bureaucraat en toonde ze subtiel dat nazimisdaden niet kunnen worden beschreven in simpele termen als de ‘banaliteit van het kwaad’ of ‘onnadenkendheid’.

ZEEV STERNHELL (Polen, 1935), bekroond met de Israël-prijs, voormalig redacteur van *The Jerusalem Quarterly* en oudgediende van de Israëlische vredesbeweging, raakte in 2008 gewond bij een bomaanslag op zijn huis, vanwege zijn protest tegen het Israëlische beleid jegens de Palestijnen. Van kinds af aan is hij fervent Zionist, en hij emigreerde op zijn zestiende vanuit Polen, waar hij de gruwelen van de Holocaust ternauwernood overleefde, naar Israël. Als emeritus professor in de politieke wetenschappen en vooraanstaand deskundige op het gebied van het fascisme is hij nog altijd verbonden aan de Israëlische Academie van de Wetenschappen. Zijn meest invloedrijke Engelstalige boeken, *The Birth of Fascist Ideology* (1994, met M. Sznajder en M. Ashéri) en *Neither Right nor Left. Fascist Ideology in France* (1995) hebben de historische kijk op het fascisme als cultureel fenomeen in Europa veranderd. Ook is hij een sterk verdediger van de rationalistische Verlichtingstraditie. Zijn recente *The Anti-Enlightenment Tradition* (2006) presenteert een baanbrekende nieuwe visie op het verval van de democratie en de opkomst van nationalistische tendensen in de twintigste eeuw.

MARIAN TURSKI (Polen, 1926), vooraanstaand historicus en journalist, is een van de laatste overlevenden van de Holocaust. Na de verschrikkingen van het ghetto van Lodz, gevangenschap in Auschwitz en een gruwelijke dodenmars uit Buchenwald te hebben doorstaan, werd hij uiteindelijk in 1945 bevrijd in Theresienstadt. Hij

besloot in het naoorlogse, communistische Polen te blijven en zich in te zetten voor verzoening tussen de verschillende gemeenschappen, o.a. als schrijver en redacteur voor het Poolse weekblad *Polytika*. De veelgeprezen BBC-documentaire *Auschwitz, the Nazis and the 'Final Solution'*, waarvoor hij uitgebreid is geraadpleegd, was in 2005 wereldwijd een succes en zijn boek met indringende getuigenissen van de nazimisdaden werd in 2007 als *Witnesses of the Shoah* in het Engels vertaald. Turski is bestuursvoorzitter van het Joods Historisch Instituut en een van de stichters van het POLIN museum over de Poolse joden, dat werd geopend in 2014. Voor zijn inspanningen ter nagedachtenis aan de Holocaust heeft hij vele onderscheidingen ontvangen, waaronder het Franse Légion d'Honneur (2012), het Duitse Großes Verdienstkreuz (2013) en de Poolse Gloria Artis-medaille (2015).

LEON WIESELTIER (Verenigde Staten, 1952) is schrijver, criticus en een van Amerika's meest spraakmakende publieke intellectuelen, die zijn opleiding aan Oxford en Harvard genoot. Hij was meer dan dertig jaar de belangrijkste literatuurredacteur van *The New Republic*. Het was een klap voor de culturele wereld toen hij, met ruim 40 an-

dere medewerkers, opstapte uit onvrede met het beleid van de nieuwe eigenaar van dit invloedrijke tijdschrift. Nu schrijft Wieseltier literairebescherouwingen en artikelen over uiteenlopende maatschappelijke onderwerpen voor het literair-culturele tijdschrift *The Atlantic*, en is hij als onderzoeker verbonden aan de prestigieuze denktank Brookings. Wieseltier, wiens aangrijpende dagboek *Kaddisj* (1998) de thema's van verlies en geloof, vrijheid en voorbeschikking fenomenaal aansnijdt, is een overtuigd jood. Hij schreef *Against Identity* (1996) en vertaalde voor *The New Yorker* poëzie van de Israëlische dichter Yehuda Amichai.

Nexus-publicaties

Nexus 71, Wachten op de barbaren

De sprekers op de Nexus-conferentie schrijven allen een essay voor *Nexus 71*, te verschijnen in het voorjaar van 2016, waarin ze hun visie op het thema van de conferentie uiteenzetten. U kunt dit nummer nu al reserveren met de kaart bij deze brochure (leden ontvangen deze uitgave als eerste aflevering van 2016).

Ook de afleveringen van 2015 zijn te bestellen:

Nexus 70, Ik ben Europeaan!

Wie is de Europeaan? Wat is ervoor nodig om Europeaan te worden? Welke politiek behoeft de EU om de anti-Europese geest te keren en meer te zijn dan een financieel-economisch vehikel of een museum? Lees de antwoorden van ruim 30 vooraanstaande denkers onder wie Timothy Garton Ash, Philipp Blom, Arnon Grunberg, Robert Skidelsky en Adam Zamoyski.

Nexus 69, Geschiedenislessen

Dit nummer biedt inzicht in onze relatie tot het verleden en de taak van de historicus daarin. Dertien schrijvers, historici en filosofen geven hun visie op de vraag of het verleden ons uiteindelijk kennis oplevert, en zo ja welke. Met de Nexus-lezing van Simon Schama en essays van David Armitage, Leonie Gombrich, Marita Mathijssen en vele anderen.

De Nexus-lezing die Garry Kasparov hield in maart van dit jaar verscheen in een tweetalige uitgave in de Nexus Bibliotheek:

Timeless Values in a Shifting World

Onze open, democratische samenleving wordt bedreigd door oude en nieuwe gevaren. De dictatuur van Vladimir Poetin treedt de integriteit van Europa met voeten, terwijl terrorisme uit binnen- en buitenland ons voor grote problemen stelt. Kasparov houdt een vurig pleidooi voor een terugkeer naar een stevig gezamenlijk halt van Europa, ter verdediging van vrijheid en democratie.

NEXUS INSTITUUT

Het Nexus Instituut plaatst zich in de Europese humanistische traditie en stelt zich ten doel het Europees humanisme levend te houden door debat te stimuleren over tijdloze kwesties en actuele thema's. Daartoe organiseert het Nexus Instituut onder andere conferenties, symposia, masterclasses en lezingen, en geeft het in de Nexus Bibliotheek waardevolle teksten van internationale denkers uit. In het tijdschrift *Nexus*, dat in boekvorm verschijnt, worden bijzondere cultuurfilosofische essays van vooraanstaande wetenschappers, filosofen en schrijvers uit binnen- en buitenland gebundeld.

Wilt u het Nexus Instituut steunen het Europees humanisme levend te houden?

Lidmaatschap *Nexus*

Word lid van het Nexus Instituut en ontvang een jaar lang aanzienlijke kortingen op de Nexus-activiteiten, een jaargang van het cultuurfilosofisch tijdschrift *Nexus* en een welkomstgeschenk.

Nexus Connect

Jonger dan 36 jaar? Word dan lid van Nexus Connect! Al voor € 50,00 ben je een jaar lang lid en krijg je korting op de activiteiten, toegang tot de exclusieve bijeenkomsten die Nexus Connect speciaal voor leden organiseert, en het tijdschrift *Nexus*.

Vrienden van het Nexus Instituut

Mede dankzij de genereuze steun van de Vrienden van het Nexus Instituut kunnen wij onze activiteiten voortzetten en uitbreiden. Draagt u de Europees humanistische traditie ook een warm hart toe en wilt u als Vriend een bijdrage leveren, neem dan contact met ons op. Wij zijn u zeer erkentelijk voor uw ondersteuning.

www.nexus-instituut.nl

Postbus 90153 | 5000 LE Tilburg | 013-466 3450 | info@nexus-instituut.nl

Provincie Noord-Brabant

gemeente Tilburg

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

EUROPEAN
CULTURAL
FOUNDATION